

**REAKCE PTAČÍCH SPOLEČENSTEV
ŠUMAVSKÉHO HORSKÉHO LESA
NA VĚTRNÉ A KŮROVCOVÉ
DISTURBANCE
A NA RŮZNÉ PŘÍSTUPY K ŘEŠENÍ
JEJICH NÁSLEDKŮ**

Jan Hora
Česká společnost ornitologická

Výzkum ptačích společenstev šumavských lesů

Lokalita	Rok	Rozloha (km ²)	Počet bodů
Plechý - Třístoličník	2007	23,0	656
	2009	20,1	416
Smrčina	2006	21,8	603
	2009	5,1	146
	2011	5,1	147
Poledník	2010	9,1	240
Knížecí stolec	2004–2006	9,5	104
	2008–2009	9,5	267

Přehled lokalit zkoumaných ČSO.

Na Modravsku vliv kůrovcových disturbancí na avifaunu zkoumali v letech 1997–1999 a 2000 Bejček et al. (1999 a 2000), v roce 1998 Kučera (2000) a od roku 1990 Hubený (2005)

Metodika

Sčítání všech viděných a slyšených ptáků na bodech po dobu 5 minut

Vzdálenost mezi body 250–300 m

Popis okolí bodu: druhové složení, věk, zakmenění, podíl suchých stromů, podíl polomů a vývrátů či ležících pokácených a oloupaných kmenů, zmlazení

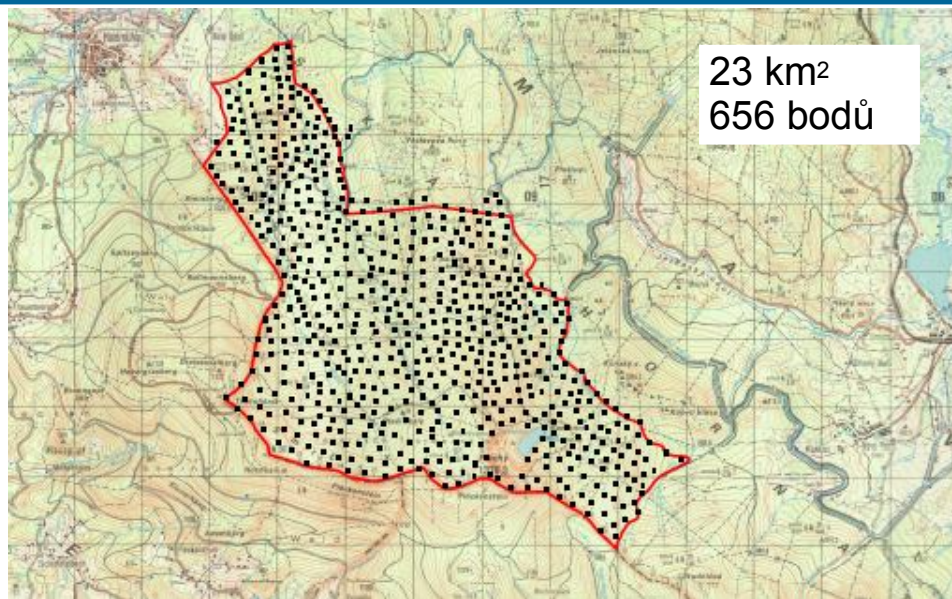
Celkem bodů: 2579

Specifické metodiky:

jeřábek lesní, tetřev hlušec, sluka lesní, sovy

Plechý – Třístoličník 2007

Ukázka distribuce bodů ve zkoumaném území.

Základní charakteristiky společenstev

Počet druhů

Frekvence (F %): podíl počtu bodů s výskytem druhu z celkového počtu bodů

Dominance (D %): podíl početnosti druhu z celkové početnosti společenstva

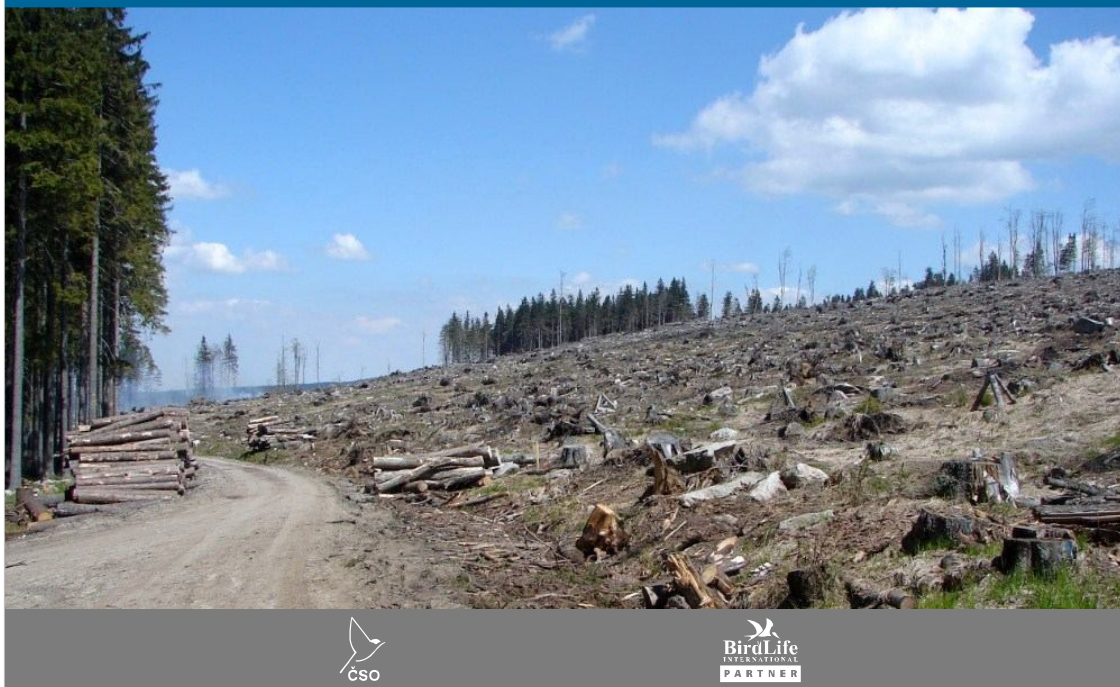
Průměrný počet druhů/1 bod

Průměrný počet párů/1 bod

Charakteristiky použité v prezentaci. Další charakteristiky (např. indexy) a statistická hodnocení budou použity při souhrnném hodnocení.

Knížecí stolec 2008

VÚ Boletice. Po orkánu Kyrill v lednu 2007 po zpracování 520 000 m³ kalamitního dřeva vzniklo 780 ha holin, největší přes 40 ha. Vysázeno přes 4 miliony stromků, z toho 34,4 % listnáčů.

Podrobné informace: http://vulhm.opocno.cz/download/sbornik_Horni_Plana_2009.pdf

Knížecí stolec před a po orkánu Kyrill

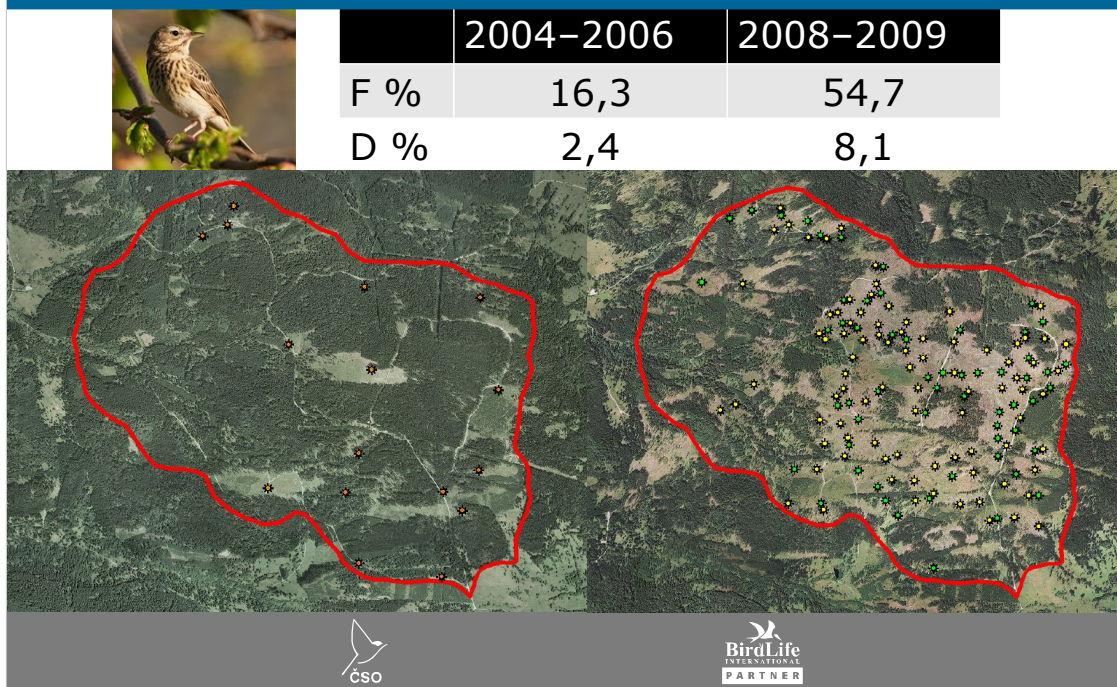
	2004–2006	2008–2009	Holiny
Počet druhů/1 bod	6,8	6,7	3,7
Počet párů/1 bod	8,4	8,4	4,4
Počet spec. druhů	6	19	-

Sčítání na bodech v prostoru dvou nejvyšších boletických vrcholů Knížecího stolce (1226 m) a Lysé (1228 m). Průměrné počty druhů i párů na bodu v obou obdobích totožné, avšak zásadní změna v druhovém složení společenstva: po orkánu nezjištěno jen 6 druhů z předchozího období, zato zaznamenáno 19 nových druhů – hlavně druhy otevřené krajiny (např. linduška luční, pěnice hnědokřídlá, ťuhýk obecný). Na holinách pokles průměrného počtu druhů i párů téměř na polovinu.

Hora & Kloubec 2010, Časopis VLS 5 (4): 7–9.

Typický druh pasek a lesních okrajů – linduška lesní

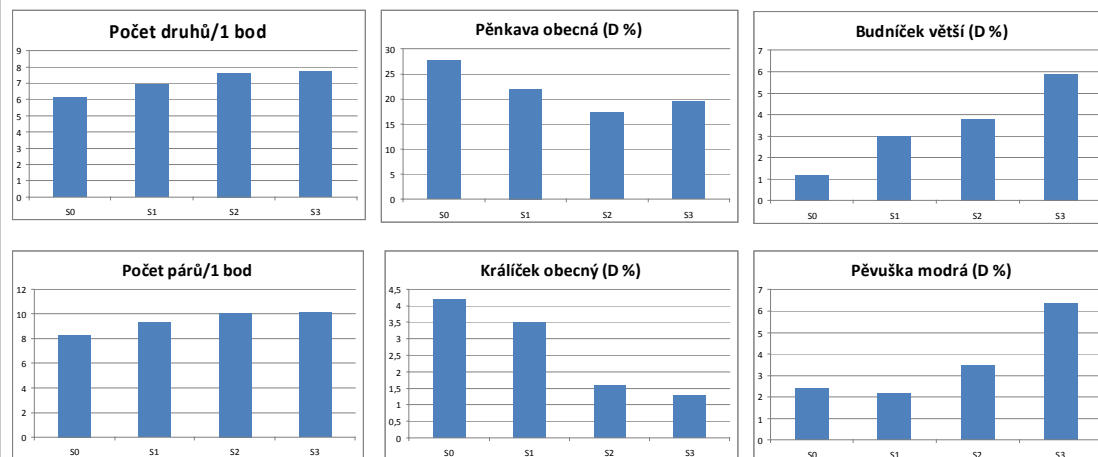
Většina lesních druhů v území zůstala. Pokles početnosti druhů stromové úrovně (např. králícci, sýkora uhelníček), vzestup početnosti druhů pasek a lesních okrajů. U lindušky lesní nárůst frekvence i dominance 3,4x. Doložen význam ponechávání výstavků na holinách.

Trojmezná 2007

Horská smrčina v pokročilém rozpadu, přesto v druhovém složení dosud žádná zásadní změna: v letech 1981–1984 v tehdejší SPR Trojmezná 30 druhů (Bürger 1987), v roce 2007 33 druhů, společných 27 druhů (ČSO 2007).

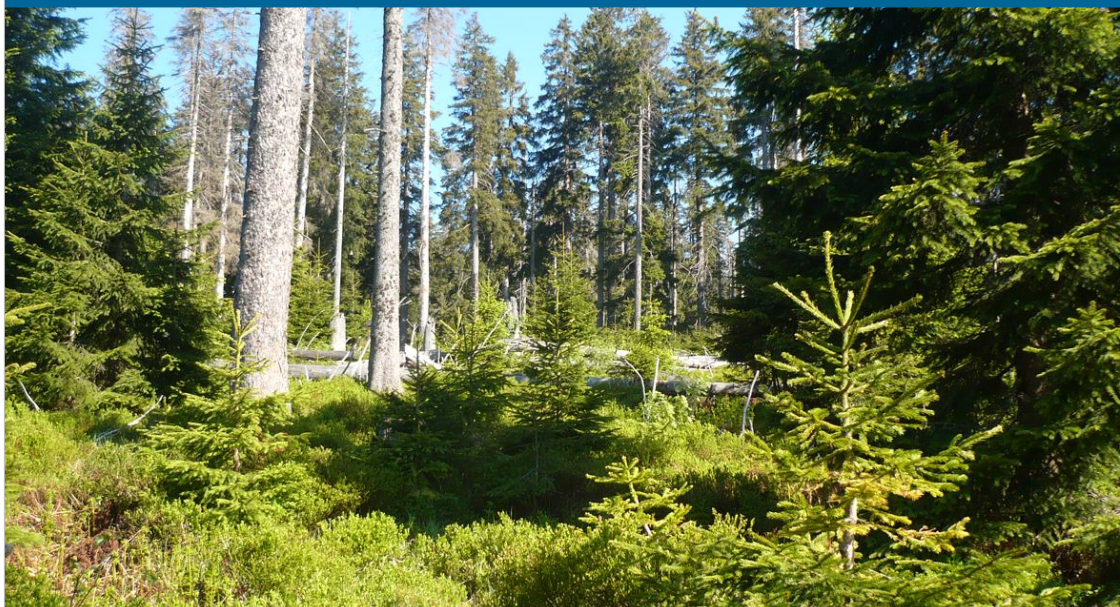
V usychajícím lese je více ptáků

Údaje z roku 2007. S0 – živé porosty, S1 – suché stojící kmeny do 1/3 okolí bodu, S2 – suché kmeny do 2/3, S3 – suché kmeny nad 2/3.

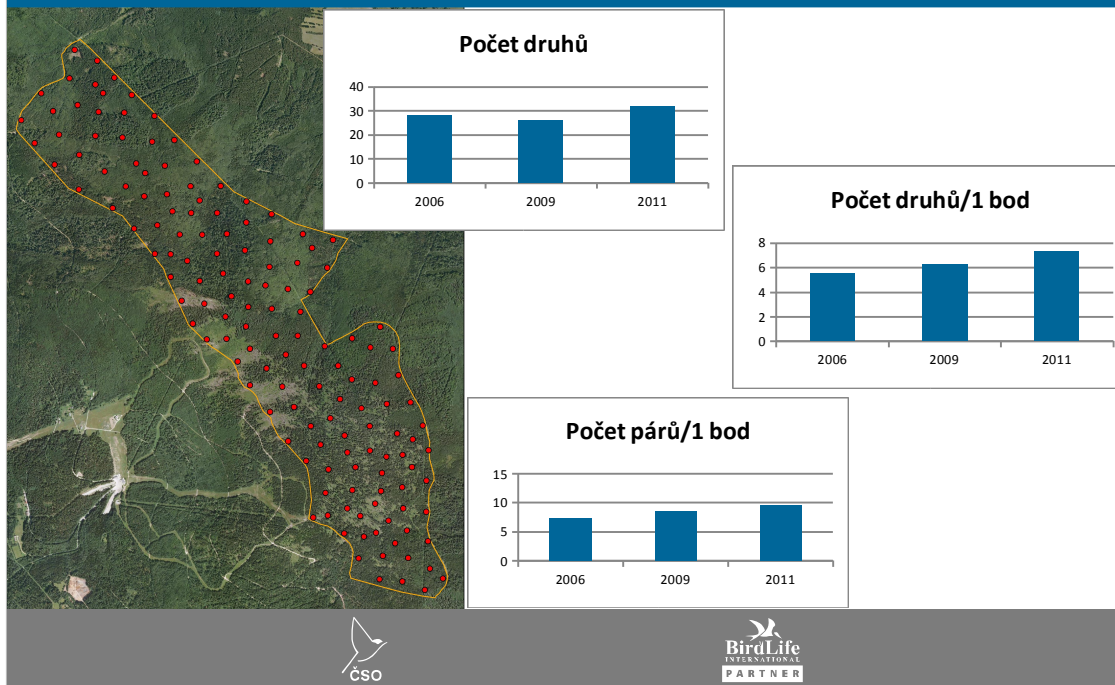
Výsledky vyvracejí absurdní tvrzení „Dnes při prohlídce mrtvého lesa po kůrovci se s ptáky nepotkáte“ <http://lesprace.silvarium.cz/content/view/325/27/>
 průměrný počet druhů i párů bodu s pokračujícím odumíráním porostu narůstá
 postupným úbytkem reagují druhy hnízdící nebo sbírající potravu v korunách stromů
 početnost zvyšují druhy podrostu, řídkých porostů, pasek a lesních okrajů

Smrčina 2011

V rámci česko-rakouské dohody o spolupráci v oblasti ochrany lesa proti šíření lýkožrouta smrkového jsou tu realizována opatření proti kůrovci. Zprvu v pásu 200 m podél hranice, od roku 2011 500 m. V území zásahy proti kůrovci již koncem 90. let minulého století. Dohoda mimo jiné zdůrazňuje, že „*Obě strany budou respektovat příslušné vnitrostátní právní předpisy a právní předpisy Společenství, jakož i jiné mezinárodní závazky*“.

Smrčina – změny od roku 2006

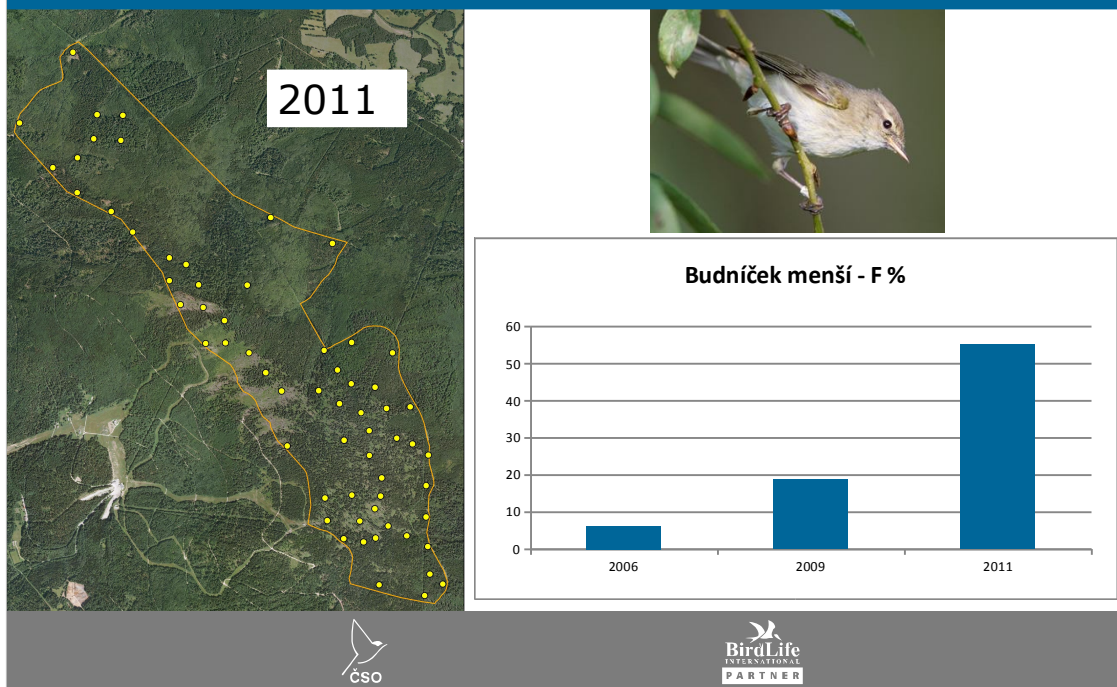

Sčítání na bodech v lesním komplexu Smrčina – Hraničník – Studničná v letech 2006, 2009 a 2011.

Grafy dokumentují změny v horské smrčtině (body od 1200 m n. m. výše). Mírný nárůst počtu druhů.

Nárůst hodnot průměrného počtu druhů i párů na bodu dokládá rozpad horské smrčiny jak v důsledku větrných a kůrovcových disturbancí, tak vlivem prováděných opatření proti kůrovci.

Budníček menší – indikátor změn v horském lese

V mapě výskyt v roce 2011 v celém území, v grafu vývoj v horské smrčině. Od roku 2006 v horské smrčině (body 1200 m n. m. a výše) nárůst frekvence 9x a dominance 8x, v celém zkoumaném území jen 3,2x, resp. 2,6x.

Zpracován „Návrh na zkvalitnění ochrany horské smrčiny, jejího ptačího společenstva a předmětů ochrany Ptačí oblasti Šumava v komplexu Smrčiny (NP Šumava)“.

Je ohrožena Ptačí oblast Šumava?

Monitoring předmětů ochrany

Celkem 9 druhů, z toho 7 druhů lesních: čáp černý a tetřev hlušec každoroční monitoring, jeřábek lesní, kulíšek nejmenší, sýc rousný, datel černý a datlík tříprstý 1x za 3 roky sčítání na liniích – délka 100 km (sovy) až 200 km (datel + datlík)

U žádného z druhů početnost neklesá, u tetřeva hlušce a datlíka tříprstého narůstá.

Úkol: vyhodnotit perspektivu populací předmětů ochrany v PO Šumava.

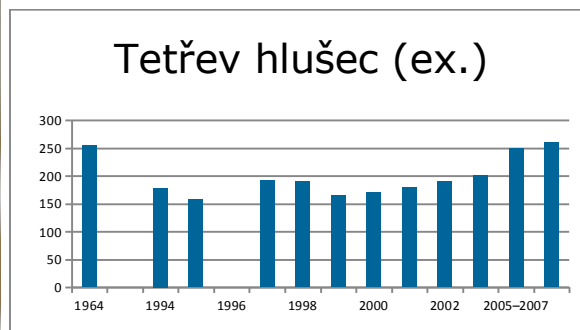
<http://silvarium1.silvarium.net/zpravy-z-oboru-lesnictvi/prohlaseni-odboru-lesniho-hospodarstvi-ceske-ak>
<http://www.hss.barok.org/text-clanku.php?t=890&c=43&zz=1>

Monitoring ptačí oblasti zatím nepotvrzuje negativní trendy ve vývoji populací lesních druhů, které jsou předmětem ochrany.

Po ukončení gradace kůrovce lze u tetřeva a datlíka očekávat opět pokles.

Důležité je dokumentovat změny, které nastanou, až popadají torza suchých stromů.

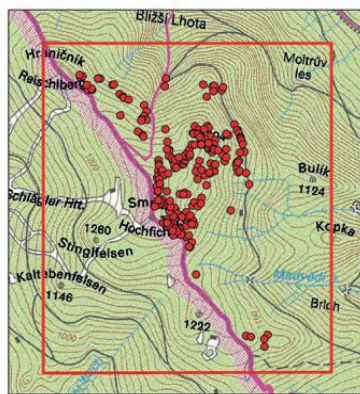
Je prostředí tetřeva zničené?

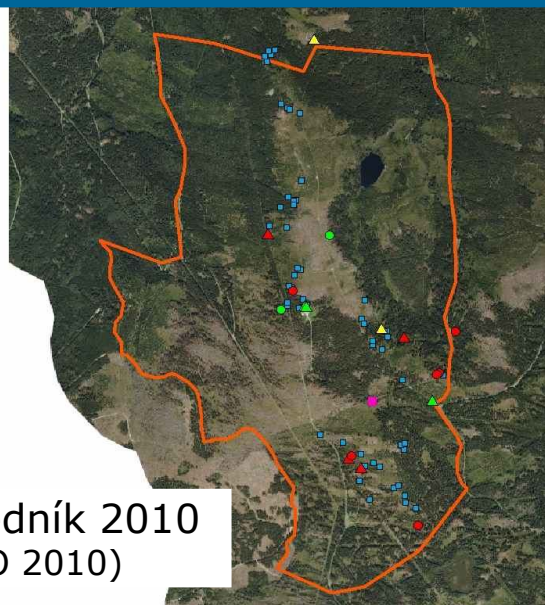
<http://www.silvarium.cz/zpravy-z-oboru-lesnictvi/kurovec-znicil-prostredi-pro-tetřeva-ceskobudejovicky-d>

Na Smrčině a Trojmezné navzdory konstatování ve výše uvedeném zdroji tetřev nejenže žije, ale dokonce zvyšuje svou početnost. Vznikly tu dvě nové jádrové lokality s 10–15 a 20–30 tetřevy. Stavy tetřeva na Šumavě narůstají a překročily hranici 250 ex., vrátily se na úroveň roku 1964.

Tetřev – chloubka nebo překážka?

Smrčina 2011
(ČÍŽKOVÁ et al.,
Šumava léto 2011)

Poledník 2010
(ČSO 2010)

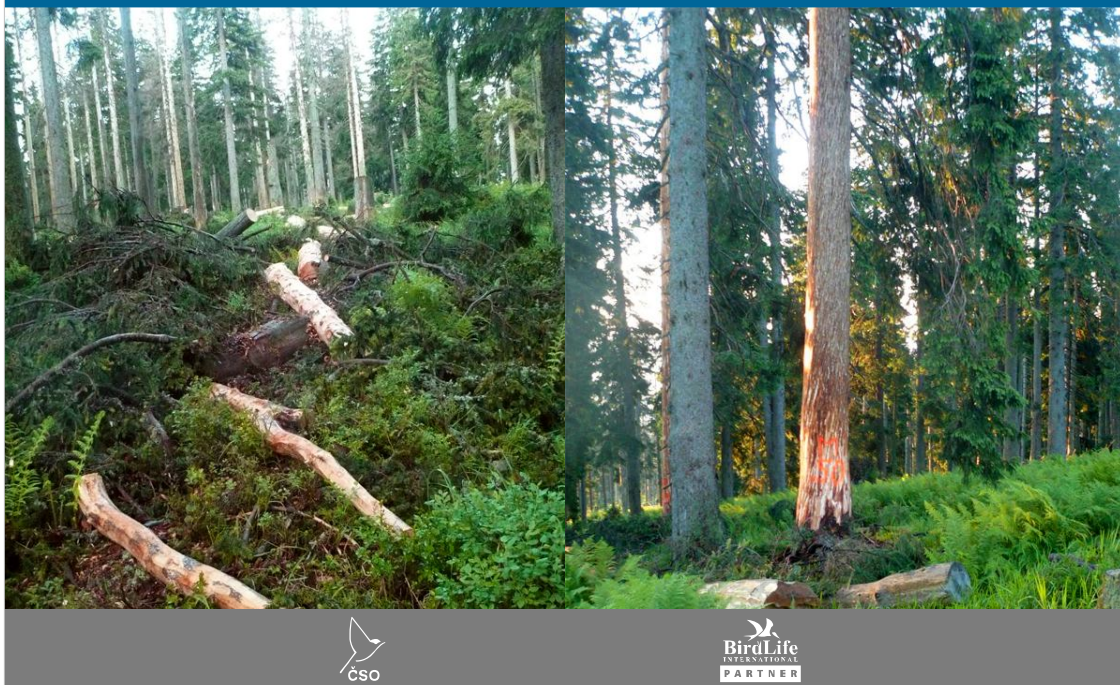

Příklady lokalit s výskytem tetřeva. Většina bodů na Smrčině = pobytové stopy. Poledník: modré body = pobytové stopy, ostatní symboly pozorování s rozlišením doby a pohlaví.

Tetřev má prospěch z kůrovce (prosvětlení porostů, více borůvčí a hmyzu aj.), po odeznění gradace početnost zřejmě poklesne. Pro tetřeva jsou příhodné jen určité fáze přirozeného vývoje lesa (Scherzinger 2002,

<http://www.lwf.bayern.de/veroeffentlichungen/lwf-wissen/35-auerhahnschutz/w35-auerhahnschutz.pdf>
)

Opatření proti kůrovci v lokalitách tetřeva

Smrčina 2011: ČIŽP posoudila zahájené kácení kůrovcových stromů jako rušení tetřevů v době sezení na hnízdech a vyvádění mláďat a proto povolila jen loupání stromů nastojato. Správa NP a CHKO na tuto činnost naráz nasadila několik desítek osob, takže snaha ČIŽP omezit rušení přišla vniveč. Správa nejenže porušila ustanovení § 50 zákona č. 114/1992 Sb., ale zasahovala, aniž si k tak velkému zásahu požádala o udělení výjimky.

Oplocenky z pletiva – nebezpečí pro tetřeva

Významná příčina mortality

Doporučení nepoužívat oplocenky z drátěného pletiva – nedílná součást zahraničních plánů péče

NP Šumava – opakovaná doporučení ignorována

Drátěná oplocení jsou významnou příčinou mortality tetřeva

Bavorsko: během 2 let se o oplocenku 100 x 50 m zabilo 7 tetřevů (Müller 2002 in <http://www.lwf.bayern.de/veroeffentlichungen/lwf-wissen/35-auerhahnschutz/w35-auerhahnschutz.pdf>)

Hesensko: na 50 m drátěného plotu se během 12 dnů zabili dva ze tří posledních kohoutů (Müller 2002)

Skotsko: za 2 roky na oploceních jeleních farem 437 kolizí 13 druhů ptáků, z toho 42 % bělokur (1,6 ex./km/rok), 29 % tetřívěk (1,3 ex./km/rok), 20 % tetřev (0,9 ex./km/rok) – (Baines & Andrew 2003, Biological Conservation 110 (2): 169–176)

Souhrn

Ptačí společenstva reagují na měnící se podmínky. Existuje celá řada kombinací a jim odpovídajících reakcí.

Na asanovaných kalamitních plochách se ptačí společenstvo mění náhle. Do vysokých poloh pronikají druhy typické pro otevřenou krajinu.

S odrůstáním výsadeb druhy pasek a otevřené krajiny zmizí a nahradí je na dlouhou dobu poměrně chudé společenstvo mladých stadií lesa.

Souhrn

V bezzásahovém rozpadajícím se horském lese probíhají změny ve společenstvu ptáků pozvolna.

S postupujícím odumíráním porostu se zvyšuje rozmanitost i početnost společenstva.

Na usychání porostů reagují úbytkem druhy hnízdící nebo sbírající potravu v korunách stromů, profitují druhy podrostu a otevřených biotopů.

Upozornění na významnou práci z NP Bavorský les:
Scherzinger, W., 2006: Reaktionen der Vogelwelt auf den großflächigen Bestandeszusammenbruch des montanen Nadelwaldes im Inneren Bayerischer Wald. *Vogelwelt*, 127: 209–263.

Souhrn

U všech 7 lesních druhů, které jsou předměty ochrany PO Šumava, výsledky monitoringu nenaznačují pokles početnosti. Naopak stavy tetřeva hlušce a datlíka tříprstého narůstají. Po odeznění gradace kůrovce lze u těchto druhů očekávat pokles početnosti.

Tetřev hlušec je v současné době ohrožován necitlivě prováděnými opatřeními proti kůrovci, která jsou zdrojem rušení a způsobují změny ve struktuře porostů.

Frankenpost 28. 10. 2011: Boj proti kůrovci ohrožuje tetřeva. Bavoráci kritizují Čechy:
<http://www.frankenpost.de/regional/oberfranken/laenderspiegel/art2388,1792144>

Poděkování

Všem ornitologům, kteří se podíleli na práci v terénu.

Autorům snímků: T. Bělka, B. Kloubec, P. Šaj,
J. Závora

Posluchačům děkuji za pozornost!

